

PULA IMVULA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

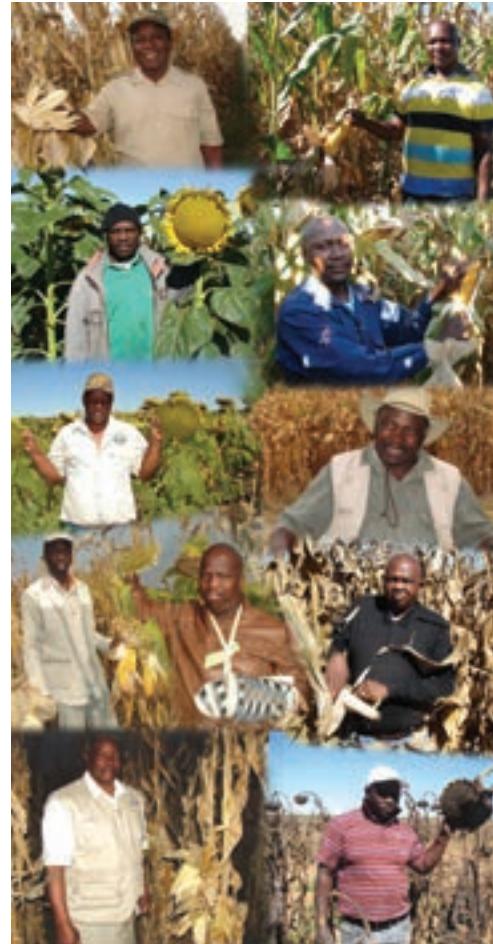
PHATO
2017

Sekgahla sa MYCOTOXIN bophelong ba diphoofolo

Koranta ya Grain SA ya
bahlahisi ba ntseng ba hola

Bala ka hare:

04 | Kopana le bathonngwa ba
rona ba 2017 (Karolo ya 2)

J walo ka ha ho etsahala bophelong ba batho, ditjhefo tsa mycotoxin di tsejwa ka ho baka malwetse a mangata a diphoofolo le ditlamorao tse mpe bophelong. Dintilha tsena di boetse di na le sekgahla se sebe haholo kgwe-bisanong ya diphoofolo le ya dijo tsa mehlape.

Ditjhefo kaofela tsa mycotoxin tse leng bohlokwa bophelong bo bottle ba batho (aflatoxin, fumonisins, deoxynivalenol, zearalenone le ochratoxin A) di boetse di bohlokwa le bophelong bo bottle ba diphoofolo, empa sekgahla sa bolwetse ba tsona se fapanana haholo matshwaong a batho hammoho le pakeng tsa mefuta e fapaneng ya diphoofolo (**Theibole ya 2**). Mehlape le diphoofolo tsa lapeeng (dikatse, dintja le tse ding) di ka nna tsa hahl-

melwa ke tjhefo ena mycotoxin ka dijo tse nang le dijothollo tse hahlametsweng kapa dihlahiswa tse ding tse sebeditsweng, kapa ka ho ja furu, kapa diqo tsa poone, dikutu tsa diserele, le tse ding tse tswang masimong. Ditjhefo tse ding tseo hangata di amanang le ho fula ha diphoofolo masimong a Afrika Borwa ke: Ergotism (*Claviceps*); stachybotryotoxicosis (*Stachybotrys*); eczema sefahlehong (*Pithomyces*); lupinosis (*Phomopsis*); le diplodiosis (mefuta ya *Stenocarpella*).

Indastering ya Afrika Borwa ya tshilo ya poone, karolwana ya tshilo e bitswang chop milling fraction e sebediswa haholo dijong tsa diphoofolo, mme karolwana ena e fupere mehato e phahameng ka ho fetisia ya tjhefo ya mycotoxin ya dikarolwana tse ngata tse fapaneng. Nakong eo

Sekgahla sa mycotoxin bophelong ba diphoofolo

Theibole ya 1: Mehato ya tataiso ya United States Food and Drug Administration (FDA) e shebaneng le se bitswang Fumonisins le Deoxynivalenol dijong tsa diphoofolo.

	Mefuta ya diphoofolo	Metswako ya dijo le karolwana tsa dijo	Mehato pooneng le dihlahisweng tsa yona	Mehato phepong e phethahetseng
Fumonisins (FB)	Dipere, ditonki, le mebutlanyana	Poone le dihlahiswa tsa poone di se fete 20% ya dijo	5 dikarolo milioneng	1 karolo milioneng
	Dikolobe le mofuta wa tlhapi e bore-ledi	Poone le dihlahiswa tsa poone di se fete 50% ya dijo	20 dikarolo milioneng	10 dikarolo milioneng
	Diphoofolo tse thuisang*	Poone le dihlahiswa tsa poone di se fete 20% ya dijo	30 dikarolo milioneng	15 dikarolo milioneng
	Diphoofolo tse thuisang tsa kgwedi tse tharo le ho feta, tse hodiswang ka sepheo sa ho di hlaba	Poone le dihlahiswa tsa poone di se fete 20% ya dijo	60 dikarolo milioneng	30 dikarolo milioneng
	Dikgoho, matata le tse ding tse ilo hlajwa	Poone le dihlahiswa tsa yona di se fete 50% ya dijo	100 dikarolo milioneng	50 dikarolo milioneng
	Mefuta e meng yohle kapa dihlapha tsa mehlape le diphoofolo tsa dibapadiswa	Dijothollo le dihlahiswa tsa tsona di se fete 50% ya dijo	10 dikarolo milioneng	5 dikarolo milioneng
Deoxynivalenol (DON)	Nama ya poho le dikgomo tse nontshwang tse dikgwedi di nne le ho feta	Dijothollo le dihlahiswa tsa tsona di se fete 50% ya dijo	10 dikarolo milioneng	5 dikarolo milioneng
	Dikgoho	Dijothollo le dihlahiswa tsa tsona di se fete 50% ya dijo	10 dikarolo milioneng	5 dikarolo milioneng
	Dikolobe	Dijothollo le dihlahiswa tsa tsona di se fete 20% ya dijo	5 dikarolo milioneng	1 karolo milioneng
	Diphoofolo tse ding tsohle	Dijothollo le ditlhahiswa tsa tsona di se fete 40% ya dijo	5 dikarolo milioneng	2 dikarolo milioneng

*Di kenyeletsa dikgomo tsa lebese le dikgoho tse behelang mahe a sebediswang ke batho. Ha ho ditataiso tsa FDA tse leng teng mabapi le Zearalenone

dihlopha tse tshwaeditsweng tsa poone di si-lwang ka yona, ho salang ke dikarolwana tse kotsi haholo bophelong ba diphoofolo haeba dikarolwana tsena di sa tswakwe le tse ding tse sa tshwaetswang haholo kapa tse ding tse ntjha. Hangata, poone e tshwaeditsweng haholo e sebediswa ho fepa diphoofolo ka tshepo ya hore ha ho bolwetse bo tla iponahatsa, haholoholo moo ho sa kang ha etswa diteko tsa boteng ba tjhefo ya mycotoxin, jwalo ka dijothollo tse kenang ka hara naha ho sa ka ha etswa diteko tsa letho ho tsona.

Nakong eo ho sa ntseng ho kgutsitse polasing, e tla ba hantle ha o ka ba teng dithutong tsa kwetliso le dikopanong tsa sehlopha sa boithuto hore o fumane lesedi le batsi – ho tseba haholwanyane ho thusa hore o sebetse haholwanyane! Re o lakaletsatse sehla se hlohonolofaditsweng!

Boemo bona hangata bo se bo nnile ba baka mafu a tshohanyetso a diphoofolo a kang a bakwang ke dijо tse tlang di se di sebeditswe, tse kang tsa dintja.

Diphoofolo tse jang dijо tse hahlametsweng di ka ba le malwetse a sa foleng, e leng ho tla baka sekgahtla se sebe tlhahisong ya mehlape. Ka nako tse ding matshwao a malwetse ke a ipatileng, a iponahatsang ka mora nako e telele ha dipaterone tsa kgolo di ntse di fetoha, tlhahiso e fokotseha, mme bofokodi bo eba teng ba ho tshwaetswa ke

NKGONO JANE O BUA TJENA...

Sehla se setjha se atametse jwale, mme o tla be o etsa maqheka. Temo e fapane le mefuta e meng ya dikgwebo hobane selemo le selemo o tshwanela ho qala hape qalong. Moo o bileng le sejothollo teng selemong se fetileng, mobu o tla be o hlobotse, o le feela, ho se letho haese feela mohwang. Mobu o tla be o emetse dipula tsa pele tsa lehlabula tse tla o dumella ho qala ka ditokisetso tsa sehla se hlahlamang.

Lemong se fetileng, batho ba bangata ba bile le sejothollo se setle haholo – monongwaha ke qaleho e ntjha hape, mme hore o atlehe hape, o tla tshwanela ho fina seledu, mme o etse ntho e nngwe le e nngwe ka nepo. Hopola ho reka manyolo a lekaneng, a nepahetseng. O reke le mefuta e loketseng ya peo ya lebatowa la hao. Tseba hore ntwa ya ho lwantshana le lehola e ke ke ya beha melamu fatshe. Ena ke nako ya bohlokwa haholo sehleng sena sa tlhahiso ya dijothollo hobane diqeto tsa hao hona jwale di tla ba le sekgahtla se seholo dijothollong tsa hao. Leka ho etsa diqeto tse nepahetseng, le ha eba di ka o bakela mosebetsi o mongata kapa tsa kena haholo ka pokothong ya hao. Nneta ke hore haeba o ka lomahanya meno hona jwale, o tla hlakolwa meokgo hamorao, mekotla e tla ba disabusabu.

Kotulo ya poone e ntle e bile ntho e ntle ka mekgwa e mengata – lelapa la hao le na le dijо. O ka nna wa rekisa tseo o sa di hlokeng hakaalo. Le yona mehlape e setseng ke e ka fepuwang hantle. Le ha ho le jwalo, lemoha hore ha tjhai e le kgolo haholo, ditheko le tsona di a theoha, di ba tlase. Tsena ke ditlamorao tsa se bitswang ‘Phepelo le Tlhoko’ Ha ntho e le ngata ho feta tekano, ditheko tsa yona di a theoha hobane batho ba bangata ha ba hloke ntho eo (ba ka nna ba ithekela yona kaekae). Re ka ithuta tse ngata tabeng ena – bopa dikamano le mmaparaka wa hao wa sele-hae. Ka mehlape ba fe thepa ya boleng bo hodimo, buisana le bona ka ditheko e sa le pele, nakong ya sehla (haeba o ka kgona), mme o shebe monyetla wa ho jala dijothollo tsa mofuta o mong hore o se wele lerabeng leo mang le mang a welang ho lona. Phokojwe ho phela e diretsana. Dinawa tse ommeng ke kgetho e nngwe e ntle haholo ho balemi ba banyane hobane ho tla nne ho duele ho le teng tlhoko ya dinawa tsena, mme le ditheko tsa tsona di ntle haholo. Hopola ka mehlape hore bareki ba batla mefuta e fapaneng ya dijо, mme wena o ka sebedisa monyetla ona haholo.

Nakong eo ho sa ntseng ho kgutsitse polasing, e tla ba hantle ha o ka ba teng dithutong tsa kwetliso le dikopanong tsa sehlopha sa boithuto hore o fumane lesedi le batsi – ho tseba haholwanyane ho thusa hore o sebetse haholwanyane! Re o lakaletsatse sehla se hlohonolofaditsweng!

malwetse a mang. Ketsahalo ya mefuta e fapaneng ya ditjhefo tsa mycotoxin phepong (moo dijo tse fapaneng di tswakilweng mmoho) ke e tshwenyang haholo hobane boemo bona bo ka eketsa mathata, e leng ho bakang hore tlahlolo kapa patlisiso ya ditjhefo tse itseng e be boima ho ka fumanwa.

Mehlape e hlaselwang haholo ke tjhefo ya mycotoxin ke dikolobe haholoholo ke deoxynivalenol ha dipere tsona e le fumanisin, mme tlhaselo ya ditjhefo tsena ka bobedi e na le ditlamorao tse mpe haholo mefuteng ena ya mehlape. Mehato ya tataiso e behilweng ke ba Tsamaiso ya Dijo le Meriana ba Dinaha tse Kopaneng tsa Amerika (FDA) mabapi le fumanisin le deoxynivalenol ke e

amohetsweng ka kakaretso lefatsheng lohle, mme ho kenyeleditswe le ba mona Afrika Borwa ba indasteri ya phepo ya diphooftolo ba tshireletsang mehlape kgahlanong le dikotsi tsa tjhefo ya mycotoxin (kakaretso **Theiboleng ya 1**).

Kgatisong ya rona e fetileng le e hlahlamang lethathamo lena, re tla tsepamisa maikutlo mekgweng ya ho fokotsa pepeseho ya mycotoxin bathong le diphooftolong. Le ha ho le jwalo, ho se ho fumanwe hangata hore ha ho sebetsanwa le ditjhefo tsa mycotoxin diphooftolong, mokgwa o hlwahlw wa ho fetola maemo a bolwetse ke ho emisa hanghang dijo tse belaellwang di ena le tjhefo kapa ho tlosa diphooftolo tse belaellwang hore di se je furu e hahlametsweng kapa mohwang wa poone o setseng masimong.

Ka ha re sitwa ho bua ka ditaba tsohle tse amang tjhefo ena phatlalatsong ena, keletso ke ho ikopanya le ngaka ya diphooftolo kapa molaodi wa katoso kapa bangodi ba phatlalatso ena ho fumanwa lesedi le batsi mabapi le malwetse a ikgethileng a diphooftolo le matshwao a ka hokahanngwang le ditjhefo tsa mycotoxin. Weso, ha e nye bolokwe kaofela!

Ditaba tsena re di kumelwa ke HM Burger le P Rheeder, Mycotoxicology and Chemoprevention Research Group, Institute of Biomedical and Microbial Biotechnology (IBMB), Cape Peninsula University of Technology (CPUT). Ho fumanwa lesedi le batsi romella e-meile ho Burgerh@cput.ac.za kapa RheederJP@cput.ac.za.

Theibole ya 2: Kakaretso ya ditjhefo tse hlano tsa bohlokwa tsa mycotoxin le tshwaetso ya tsona bophelong ba diphooftolo

Mycotoxin	Diphooftolo le tse ding tse amehang	Malwetse a diphooftolo le sekgahtla bophelong
Aflatoxin (AF)	<ul style="list-style-type: none"> • Dinonyana: Letata, kalakunu, nonyana e mohatla molele, dikgoho tse nyane, dikgoho tse kgolo, kwekwe • Diphooftolo: Kolobe tse nyane, fariki e emereng, ntja, namane, kgomo tse kgolo, nku, katse, tshwene • Tlhapi • Diphooftolo tsa laboratori 	<ul style="list-style-type: none"> • Keketseho ya bophelo mehlapeng • Tshwaetso e matla ya sebete • Bolwetse sebeteng: bolwetse ba sebete le kankere • Kgineho kgolong • Ho hloka kgatelleho • Tjhefo tlahong le ho baka kankere
Ochratoxin A (OTA)	<ul style="list-style-type: none"> • Dikolobe • Ntja • Tsa laboratori (tweba, kgoto) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ho shwa ha dikarolo tsa ditjhupu tsa diphio le disele tsa sebete • Bolwetse ba diphio le tse bakang kankere • Tjhefo ya diphio, tse bakang kgolofalo • Tjhefo, mohlomong yona ya methapo
Deoxynivalenol (DON)	<ul style="list-style-type: none"> • Dikolobe • Dikgomo • Dikgoho • Kalakunu • Ntja • Katse • Tsa laboratori (tweba, kgoto) 	<ul style="list-style-type: none"> • Moferefere ka maleng • Ho hloka taolo ka maleng • Kgineho kgolong • Diphoso dikarolong tsa botona/botshehadji • Tjhefo ya diphio • Tjhefo mading • Ho sulafallwa ke dijo le phokotseho ya mmele
Zearalenone (ZEA)	<ul style="list-style-type: none"> • Dikolobe • Dikgomo tsa lebese • Dikgoho • Kalakunu • Dikonyana • Tsa laboratori (tweba, kgoto) • Mofuta wa kolobe 	<ul style="list-style-type: none"> • Diphoso dikarolong tsa botona le botshehadji • Ha e ntshetse pele dikarolo tsa botona kapa botshehadji • Kgonahalo ya phokotso ya botona/botshehadji
Fumanisin (FB)	<ul style="list-style-type: none"> • Pere, tonki • Dikolobe • Tsa laboratori (tweba, kgoto) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bolwetse ba "lesoba-ka-hlohong" • Ho ruruha matshwafong • Kankere ya diphio le sebete

Pula Invula's Quote of the Month

The real opportunity for success lies within the person and not in the job.

~ Zig Ziglar

Kopana le bathonngwa ba rona ba 2017 (Karolo ya 2)

Kgatisong ya Pula Imvula ya kgwedi ya Phupu re ile ra tsebisa ka bathonngwa ba Balemi ba hlasisang se ba lekaneng feela ho iphedisa hammoho le Balempotlana, e leng ba tlhodisano ya 2017 ya Grain SA ya Molemi wa Selemo ya Tswe-lang pele. Kgatisong ena re tla tsepamisa

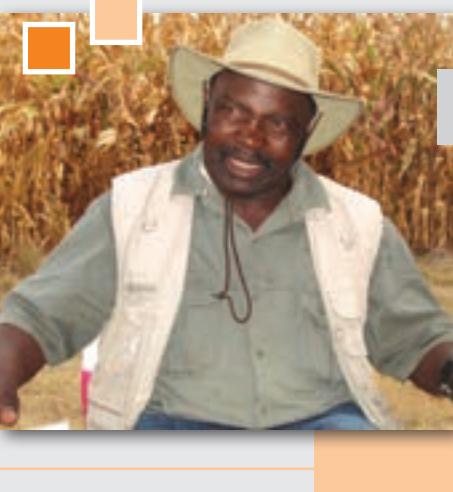
maikutlo ho bathonngwa ba Mehla e Metjha le ba bontshang Bokgoni ba Mehla e Metjha.

Kgweding ya Loetse re tla tsebisa hore ke bafe ba makgaolgang ba leshome le metso e mmedi, mme ka Pudungwana re tla phatlalatsa ma-bitso a ba bane ba hlotseg phehsianong ena.

“

It isn't the farm that makes the farmer – it's the love, hard work and character.
– Unknown

Bathonngwa ba Bahwebi ba Mehla e Metjha

Moferefere Jacob Komako – Foreisetata

Jacob o holetse temong. O natefelwa ke menkgo le medumo ya temo, mme le hoja a ile a shebana le dintho tse ding pele, empa hamorao monna enwa ya dilemo di 69 o kgutletse temong eo a e ratang haholo.

O kene sekolo polasing moo batswadi ba hae ba neng ba sebetsa teng. Hoba a phethela Kereiti ya 4 a bolellwa hore nako ya ho bapala e fedile, mme ke moo a ileng a tshwanelo ho sebetsa polasing. Ka mora dilemo tse 15 Jacob a tlolah polasi ho ya ipatlela makgulo a matala.

A sebetsa e le motho ya etsang ditene. A ba le ntlo e rekisang jwala. Qetellong ka selemo sa 1991 a kgona ho kgutlela temong hape. Nakong ena, e ne e se mosebeletsi wa

polasi, empa e ne e le monga polasi ya Driefontein. A reka polasi ena ka kadimo ya tjhelete ke ba Land Bank, empa a lemotha kapele hore ntlo le tjhelete ya ho simolla mosebetsi hammoho le metjhine, hona e tla ba bothata bo boholo.

Ka mora dilemo tsa mathata, Jacob a kopana le Johan Kriel wa Grain SA, mme a qalella ho ba teng dikopanong tsa sehlopha sa boithuto hammoho le dithutong tsa kwetliso. Grain SA ya mmula mahlo, mme jwale ha a sa lema ka mokgwa wa Sesotho, empa o se a lema ka mokgwa o nepahetseng. Sehleng sena o jetse dihekthara tse 220 tsa poone mobung o ommeng, dihekthara tse 150 tsa dinawa tse ommeng hammoho le dihekthara tse 20 tsa poone ya Reid, mme jwale o lebelletse tjhai e ntlo haholo.

Jacob o dumela hore tjhebo le maikutlo a balemi ba basweu ba Afrika Borwa di fetohile, di ntlo, mme o dumela hore tsena di etsahetse ka baka la Grain SA.

Remember Wiseman Mthethwa – KwaZulu-Natal

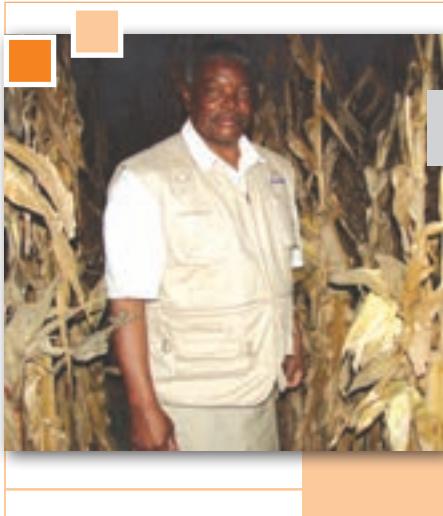
Ka 1984 Remember o qadile ho sebeltsa khamphani ya merafo ya DNC polasing ya Lilly Dale. A sebetsa haholo ka metjhine, mme ke thahasello ya hae e mo kgannetseng temong.

A qala ka ho sebedisa nako ya hae le ho bokella tjhelete ka ho lema dijothollo le ho reka mehlape. Sepheo e ne e le hore ka tsatsi le leng a tle a be le polasi ya hae. Toro ena e ile ya phethahala.

Jwale o na le dihekthara tse 662 tsa polasi ya Milindale, mme o hirisa dihekthara tse 150 tsa mobu wa poraevete haufi le Dannhauser.

Remember a utlwa ka Grain SA selemong sa 2014 empa a joina ka 2015, mme ke setho se matla sa Sehlopha sa Boithuto sa Newcastle B29 moo Chris de Jager e leng motataisi wa sona.

Sehleng sena, o jetse dihekthara tse 55 tsa poone ya Reid. O lakatsa ho hola haholo le ho ba sehwai se seholo, se atlehileng, se ntseng se hola ho ya pele. O rata ho abelana tsebo ya hae le ba bang hammoho le ho kenya tjheseho ho balemi ba bang.

Simon Sello Teffo – Gauteng

Tjheseho ya Simon temong e qadile a sa le monyane ha a ne a thusa ntatae polasing ya bona e nyane Hammanskraal moo ba neng ba hlahisa feela se ba lekaneng ho iphedis. Empa Simon o ne a le bohlale. Hoba e fete Kereiti ya 12 a ithuta Civil Engineering Yunibesithing ya Theknoloji ya Tshwane. A sebetsa mosebetsing ona ka dilemo ho fihlela a kgutela temong ka 2006.

A fumana polasi ya Doornfontein seterekeng sa Randfontein ho ba Lefapha la Temo moo a nnileng a tshwaratshwara tsa temo empa a lemoha kapele hore temo ha se papadi empa ke kgwebo e boima e hlokang maikutlo le boinehelo bo phethahetseng ba motho.

Hoba a kopane le Jane McPherson ka 2014, Simon a ingodisa e le setho sa Grain SA. Hanghang ka mora moo a kgethwa e le modulasetulo wa Sehlopha sa Boithuto sa Randfontein 28. A qala ka ho jala dihekthara tse 120 tsa poone nakong ya dilemo tse pedi, mme a bontsha kgolo e makatsang ka ho jala dihekthara tse ka bang 535 seheng sena. Simon o jala poone ya dibaka tsa komello. Kuno ya hae e tshwana feela le ya dihwai tsa bahwebi tse mo potapotileng.

Pelo ya hae e a jewa ka ha o thusa setjhaba sa Elandsfontein ka ho se ruta mokgwawa ho jala le ho sebetsa masimo a sona. O boetse o thusa bana ba hlokang ka diaparo le disebediswa tsa papadi sekolong se haufi sa Rodora Primary.

Jwalo ka setho sa Grain SA 500 Ton Club, o lebelletse ho ikgapela kgau ya 2017 ya Mohwebi wa Selemo wa Mehla e Metjha.

Vuyani Lolwane – North West

Asa ntse a le monyane haholo dilemong, dinako tse monate tsa Vuyani e ne e le anakong eo ntatae a neng a eya le yena dikopanong tsa matsatsi a balemi le tsa dihlopha tsa boithuto. Ntatae e ne e le molemi ya hlahisang feela ho lekaneng ho iphedis. Lelapa le ne le ahile Motseng wa Bapong, karolong ya Gelukspan.

A feta Kereiti ya hae ya 12 ka 2003, mme a sebeltsa ba SANDF (Sesole) ho tlaha ka 2005 ho fihlela ka 2010. Ka bomadimabe ntata Vuyani a hlokahala, mme Vuyane a tlameha ho kena temong ka hohle-hohle ka 2011. Hajwale Vuyani o na le polasi Klippan. O boetse o hirile polasi tulong ya Lareystryd.

Vuyani o jala mobung o ommeng hammoho le tse nosetswang tse kang poone le koro, soneblomo, dinawa tse ommeng le kgarese. O nnile a ba setho sa Grain SA ka dilemo, mme o ba teng matsatsing a balemi le dikopanong tsa dihlopha tsa boithuto. O se a phethetse dithuto tse ngatanyana tsa kwetliso.

Merero ya hae ya ka moso e kenyelletsa mesebetsi e fapaneng hammoho le phaello. Tsena o tla di etsa ka ho kena ka setotswana mesebetsing e fapaneng ya ho ntlatfatsa boleng ba tsohle tse hlahiswang. O bua ka taba ya ho nontsha mehlape, selakga, dikarolwana tse fapaneng tsa ho ntlatfatsa dijo. Ho feta mona o bua ka thomello ya dihlahiswa ho ya naheng tse kang Lesotho le Botswana.

Naheng ena, moo palohare ya dilemo tsa kgolo ya balemi e fetang 60, sehwai sena se matla se tshephahala haholo indastering ya temo, mme ke mohlala o motle ho balemi ba batjha, ba ikemiseditseng ho tswela pele.

Kopana le bathonngwa ba rona ba 2017 (Karolo ya 2) – Bathonngwa ba Bahwebi ba Mehla e Metjha

Edwin Thulo Mahlatsi – Foreisetata

Edwin o tswaletswe ho ba molemi. Boholo ba bophelo ba hae o phetse le ho sebetsa polasing eo batswadi ba hae ba sebeditseng ho yona, mme ka baka la dikamano tse ntle tsa hae le beng ba hae, beng ba hae ba mo thusitse ho reka polasi selemong sa 2012.

Polasi ya Swartlaagte e rekilwe ho Frikkie Rautenbach, mme e rekelwa Edwin ke Lefapha la Ntshetsopele ya Mahae le Ntlafatso ya Mobu ka mokgwa wa PLAS. Frikkie a boela a fa Edwin terekere le disebediswa tsa temo, mme a mo thusa le ka tse kenngwang mobung. Tumellano e bile hore Edwin o tla sebeletsa ditjeho tsena nakong e itseng ya dilemo tse latelang.

Ka bomadimabe, Frikkie a hlokahala ka 2014. Disebediswa tseo Edwin a neng a di sebedisa tsa qetella di kgutlisedswe ho beng ba tsona. Edwin a sala a se na tjhelete ya letho e kenang, a se na disebediswa tsa temo hammoho le tjhelete ya tlhahiso.

Ka 2014 a ba setho sa Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi, a kena Sehlopheng sa Boithuto sa Bothaville, a ba teng matsatsing a balemi le dithutong tsa boikwetliso. Grain SA ya mo kopanya le theknoloji e ntjha, barekisi ba tse kenngwang mobung hammoho le diinstitushene tsa ditjhelete – hona ha fetola bophelo ba hae. Le hoja komello e bile teng ya 2015/2016 Edwin a kgona ho kotula ditone tse 250 tsa poone, mme ka tjhelete eo a e fumaneng ho ba inshorens, ya tshenyo ya sefako, lemong se fetileng a hla-kolwa meokgo ka diranta tse fetang milione.

Ka thuso ya Grain SA, Edwin a ithekela vene e ntjha ya Isuzu – koloi e ntjhantja eo monna enwa ya dilemo di 75 a kileng a ba le yona!

Ba ka Kgethelwang ho ba Bahwebi Kgwebong

Tebalo Elias Makubo – Foreisetata

Tebalo ke motjha ya sebetsang ka matla, ya fumaneng mangolo a hae a thuto le ho sebetsa dikoporasing pele a sebetsa le ntatae ka 2010 polasing e pela Kestell.

Ka mehla o ne a lakatsa ho ba molemi, mme nakong ya lemo tse pedi ntatae o nnile a mo ruta tsohle tseo a di tsebang ka temo. Ntatae a ba a mo ruta ho lelekisa ditoro tsa hae, mme ka

2013 a hira masimo a mang ho ntatae, a tswela pele ka ho lema dijothollo.

Ka 2012 Tebalo a joina Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi, a ba setho se mafolofolo sa Sehlopha sa Boithuto sa Kestell. Motjha enwa a tswela pele ka mokgwa o makatsang tlasa tataiso ya sehlopha se inehetseng sa Grain SA. O lema poone, koro, dinawa tsa soya le dinawa tse ommeng dihekthareng tse 130, mme o ntsheditspele dikuno tsa hae haesale e le setho.

Tebalo o na le tjhebelopele e ntle ya bokamoso Afrika Borwa, mme o bona temo e le mokgwa wa ho phekola naha ya rona. O fana ka temoso ya hore batho ba lapileng ka mehla e tla nne e be batho ba kgenneng.

Tshediso Daniel Maqala – Foreisetata

Dilemong tse tharo tse fetileng, Tshediso ya dilemo di 55 o tswetse pele ho tloha boemong ba ho ba molemi ya nang le dihekthara tse 615 ho fihla moo a hlahisang ho feta ditone tse 500 tsa dijothollo monongwaha.

O tswaletswe le ho hodisa polasing, mme a ba mosebeletsi hona polasing eo hoba ntatae a hlokahale ha a le dilemo tse 15. Ho Tshediso temo e ne e le mosebetsi o thata feela. Ke ka hoo a ileng a qetella a fumana lengolo la ho

kganna ka sepheo sa ho fumana tjhelete e ntlenyana.

Toro ya hae e ne e le ho ba le masimo a hae, mme ka 2005 sena se ile sa phethahala ha a ne a reka dihekthara tse 197 tsa polasi ya Kosmos seterekeng sa Ficksburg. A boela a ba le dihekthara tse 326 tsa polasi ya Die Hoop ka thuso ya lenaneo la PLAS. Hajwale o na le dihekthara tse 200 tsa mobu o lemehang.

Temo e bile ntho e boima ho Tshediso. O sokotse hahaholo ho fihlela a kopana le ba Grain SA ka 2014. A ba teng dihlopheng tsa boithuto le matsatsing a balemi, mme tsebo e ntjha eo a e fumaneng ya mo thusa ho fumana kuno ya ditone tse 168 tsa koro ka 2017. Tshediso o boemong ba ho fumana lengolo la sehlopha sa 250 kapa sona sa 500 Ton Club.

Paul Mvelekweni Malindi – Foreisetata

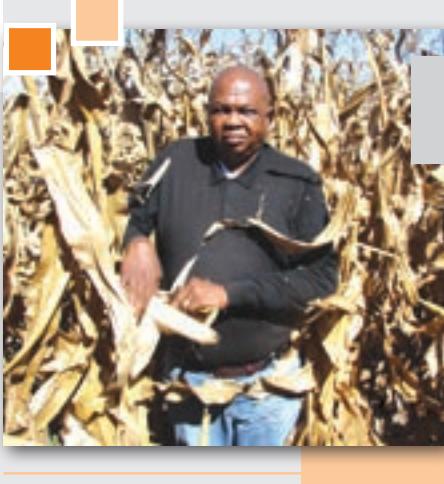
Haesale temo e le mading a Paul enwa ya dilemo di 48. O holetse polasing moo batswadi ba hae ka bobedi e bileng basebetsi polasing. Ka 2012 Paul a fumana monyetla wa ho kgutlola polasing. A fumana dihekthara tse 441 tsa polasi ya Dankbaar e haufi le Edenville ka thuso ya PLAS.

Selemong sona seo, Paul joina Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi, mme a ba

e mong wa bathehi ba Sehlopha sa Boithuto sa Edenville. Ho nkile dilemo hore Paul a lemohe hore temong ha ho na ntho ya ho paroletsa le hore dintho di tlamehile ho etswa ka nepo kapa di se etswe ho hang.

Hajwale o hirile mobu moo a fudisang dikgomo teng. O se a jetse dihekthara tse 140 tsa soneblomo le tse 180 tsa poone sehleng sena. Ho kena ka matla le ka setotsvana sehlopheng sa boithuto le matsatsing a balemi ho bile le tshusumetso e kgolo ho yena. Paul hajwale o sebedisa tsebo eo a e fumaneng. O motlotlo ho ba molemi ya atlehileng.

Boikarabelo ba pele ba Paul ke ho hlokomela lelapa le basebetsi ba hae. O dumela bokgoning ba hae le bokamosong ba temo ya Afrika Borwa.

Khovhogo Philemon Manenzhe – Foreisetata

Le hoja Philemon a tswaletswe motseng wa Sasolburg, empa o holetse Venda moo a phetseng le bontatemoholo le bonkgon. Ke hona moo a ithutileng hore ha o sebetsa ka matla masimong, mme Modimo o fana ka pula, o ka nna wa phela hantle temong.

O pasitse Kereiti ya hae ya 12, mme a kgutlola Sasolburg moo a phethileng dithuto tsa thuto e phahameng. Hoba a sebetsa Sasol dilemo tse itseng, Philemon a qala ka ho ba le khamphani ya hae a ahang matlo. Monna enwa, ya nang le maikutlo a kgwebo, o nnile a tsetela tjhelete e itseng ya hae a

behile maikutlo a hae dikgomong. O nnile a tseba hore ka le leng la matsatsi o tla ba le masimo a hae moo a tla jala dijothollo le ho fudisa dikgomo tsa hae.

Ka 2010 toro ya Philemon ya phethahala, a fumana polasi ya Birmingham seterekeng sa Sasolburg. Polasi ke ya dihekthara tse 665, mme tse 360 tsa tsona ke tsa mobu o motle, o lemehang. Ka ha a se na disebediswa tsa temo, le tsebo ya mosebetsi e fokola, a qala ka ho hirisa mobu wa hae o lemehang ka mokgwa wa kopanelo ya dijothollo le moahisani, Louis Claassen.

Ka 2014 Grain SA ya qala ka sehlopha sa boithuto Deneysville. Philemon a se joina kapele. Jwalo ka setho se mafolofolo, a ba teng dithutong tse ngata hammoho le matsatsing a balemi. Ka baka lena, monongwaha o kgonne ho jala dihekthara tse 120 tsa poone ka boyena, mme sejothollo se tadimeha se etla hantle haholo.

PULA IMVULA

Bahlophisi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

Suite 3, Private Bag X11, Brandhof, 9324
7 Collins Street, Arboretum
Bloemfontein
► 08600 47246 ◀
► Fax: 051 430 7574 ◀ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA KA SEHLOHONG

Jane McPherson
► 082 854 7171 ◀ jane@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel
► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

MORALO, TLHOPHISO LE HO PRINTA

Infoworks
► 018 468 2716 ◀ www.infoworks.biz

PULA/IMVULA E FUMANEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho,
English, Afrikaans, Setswana,
Sesotho sa Leboya, Sezulu le Seqhotsa.

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Johan Kriel
Foreisetata (Ladybrand)
► 079 497 4294 ◀ johank@grainsa.co.za
► Ofisi: 051 924 1099 ◀ Dimakatso Nyambose

Jerry Mthombothi
Mpumalanga (Nelspruit)
► 084 604 0549 ◀ jerry@grainsa.co.za
► Ofisi: 013 755 4575 ◀ Nonhlanhla Sithole

Jurie Mertz
Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
► 082 354 5749 ◀ jurie@grainsa.co.za
► Ofisi: 034 907 5040 ◀ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht
KwaZulu-Natal (Louwsburg)
► 082 650 9315 ◀ graeme@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8069 ◀ Sydwell Nkosi

Luke Collier
Eastern Cape (Kokstad)
► 083 730 9408 ◀ goshenfarming@gmail.com
► Ofisi: 039 727 5749 ◀ Luthando Diko

Liana Stroebel
Western Cape (Paarl)
► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8057 ◀ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen
North West (Lichtenburg)
► 082 877 6749 ◀ dutoit@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8038 ◀ Lebo Mogatlanyane

Sinelizwi Fakade
Mthatha
► 071 519 4192 ◀ sinelizwifakade@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8077 ◀ Cwayita Mpotyi

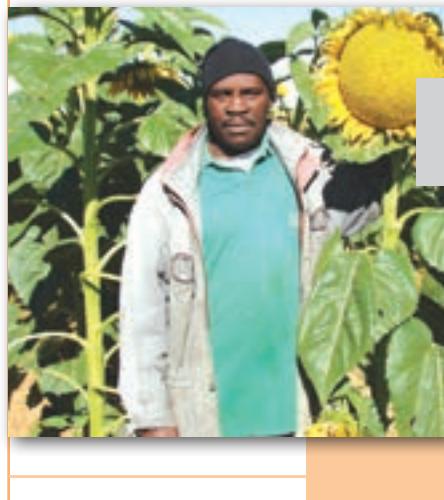
Articles written by independent writers are
the views of the writer and not of Grain SA.

THIS PUBLICATION IS
MADE POSSIBLE BY THE
CONTRIBUTION OF
THE MAIZE TRUST

SEHWAI SA SELEMO

Kopana le bathonngwa ba rona ba 2017 (Karolo ya 2) – Ba ka Kgethelwang ho ba Bahwebi Kgwebong

Doki Isaac Moleleki
– North West

O ntse a hirile dihekthara tse 416 tsa mobu o lemehang polasing ya Klippan. Pelenya na katleho ya hae e ne e le nyane haholo ka dijothollo ka baka la ho hloka tsebo le maemo a komello e kgolo haholo. Mothusi wa hae wa ditjhelete a mo kopanya le ba Grain SA selemong se fetileng, mme a joina kapele, mme a ba setho sa Sehlopha sa Boithuto sa Vrischwachet sa ba 28.

O se a jetse dihekthara tse 106 tsa poone mobung o ommeng le tse 310 tsa soneblomo monongwaha. Ka dipula tse ntle Isaac o lebelsetse ho kotula haholo ka ho fetisisa kgetlo la pele. Toro ya monna enwa ke ho ba sehwai sa kgwebo, se atle-hileng, se fang bana ba sona thuto e ntle.

Ruben Mothlabane
– Foreisetata

seterekeng sa Bultfontein. Tlhoko ya tjhe-le-te ya ho qala mosebetsi, tshehetso le disebediswa tsa temo, tsa qobella Reuben ho kena tshebedisanong le molemi wa sele-hae, le ho hirisa masimo a hae ka tumellano e entsweng pele ya karolelano ya dijothollo.

Ha a ntse a hola, a eba le sebete le tsebo, morero wa hae ke ho kgutlisetsa mobu wa hae ho yena hape hore a kgone ho itemela ka boyena. Haufinyana sepheo sa Ruben ke ho itemela dijothollo tsa hae le ho tiisa hore polasi ya hae e tla ba e tileng, e ikgonang ka ditjhelete, e hwebang, e ikemetseng ka boyona.

Ruben e bile setho sa Grain SA haesale ho tloha ka 2012, mme ka mamello yohle o ba teng dikopanong tsa kgwedi le kgwedi tsa sehlopha sa boithuto sa Bultfontein. O se a phethetse dithuto tse ngata tsa kwetli-so, mme haufinyana e tla be e le sehwai sa kgwebo, se hlahileng ka mahetla.

Ruben o sebeditse polasing ya malomae hoba a atlehe ho phethela Kereiti 12 le ho fumana lengolo la diploma ho tsa Tsamaiso ya Kgwebo. O ithutile ka mafolofolo tsotle tseo malomae a kgonneng ho mo ruta tsona. A sebetsa nako ya dilemo tse mmalwa ha a ntse a ipatlela polasi e reng yena.

Ka 2011, ka thuso ya PLAS, a etsa kopo ya ho fumana polasi ya Kalkpan

Bathonngwa bana ha ba a behwa
ho ya ka lenane le itseng.

*Ditaba tsena re di kumelwa ke Hanlie
du Plessis, mongodi ya ikemetseng. Ho
fumana lesedi le batsi romella e-meile
ho hanlieduplessis@telkomza.net.*